

ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК АТРИБУТ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

ECOLOGICAL CULTURE AS AN ATTRIBUTE OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN THE CONSTRUCTION PROFILE

У статті акцентується, що екологічна освіта повинна бути спрямована на здобуття майбутніми фахівцями будівельного профілю фундаментальних екологічних знань, їх систематизації, узагальнення та поглиблення, формування умінь та навичок природоохоронної діяльності. В результаті навчання повинен бути підготовлений фахівець, який має високий рівень екологічної культури, здатний екологічно грамотно здійснювати свою професійну діяльність. Виявлено, що екологічні проблеми, у своїй гуманістичній суті, це проблеми особистості, свідомості, виховання, внутрішнього стану людини. Обґрунтовано, що у сучасних умовах виникла потреба принципово нового підходу до усвідомлення природи та суспільства у цілісності її органічних частин. Показано, що настав час принципової зміни колишньої споживчої парадигми природокористування на нову – конструктивну, причому освіті приділяється авангардна роль у формуванні сучасного світорозуміння. Підтверджено думку, що сучасна екологічна культура фахівця, саме через свою радикальну відмінність від традиційної, не може сформуватися сама собою стихійно і поступово, передаючись від покоління до покоління, як це було раніше. Розроблено базові положення ролі екологічної культури у професійній підготовці майбутніх фахівців будівельного профілю, а саме: важливим напрямом в освітньому процесі є екологічна підготовка майбутніх фахівців будівельного профілю, яку розуміємо як єдиний процес, який передбачає атрибутивний характер екологічної освіти для майбутніх фахівців будівельного профілю; невід’ємним атрибутом сучасного світового розвитку є екологічний імператив як обов’язковість та невідкладність дії щодо порятунку навколишнього середовища, оскільки перед людством стоїть головна проблема виживання в умовах прогресуючої екологічної кризи; боротьба з психологічним забрудненням ландшафту як зниження естетики урбанізованих територій внаслідок їх безликої структури або забудови, що не відповідає даному ландшафту, переважання залізобетонних конструкцій, збільшення в ландшафті частки непрямих земель. Зроблено висновок, що формування екологічної культури у майбутніх фахівців будівельного профілю доцільно розглядати як найважливіший спосіб подолання екологічної кризи, для реалізації якого ефективними засобами є розвиток професійно спрямованої екологічної освіти та свідомості майбутніх фахівців.

Ключові слова: екологічна культура, атрибут, фахова компетентність, майбутні фахівці, будівельний профіль, базові положення, парадигма природокористування

The article emphasizes that environmental education should be aimed at the acquisition by future specialists of the construction profile of fundamental environmental knowledge, their systematization, generalization and deepening, the formation of abilities and skills of environmental protection activities. As a result of training, a specialist should be prepared who has a high level of environmental culture and is able to carry out his professional activities in an ecologically competent manner. It was revealed that ecological problems, in their humanistic essence, are problems of personality, consciousness, upbringing, and the inner state of a person. It is substantiated that in modern conditions there is a need for a fundamentally new approach to the awareness of nature and society in the integrity of its organic parts. It is shown that the time has come for a fundamental change of the former consumer paradigm of nature use to a new – constructive one, and the world is given a vanguard role in the formation of the modern worldview. The opinion is confirmed that the modern ecological culture of a specialist, precisely because of its radical difference from the traditional one, cannot be formed by itself spontaneously and gradually, being transmitted from generation to generation, as it was before. The basic provisions of the role of environmental culture in the professional training of future specialists in the construction profile have been developed, namely: an important direction in the educational process is the ecological training of future specialists in the construction profile, which we understand as a single process that provides for the attributive nature of environmental education for future specialists in the construction profile; an inevitable attribute of modern world development is the ecological imperative as the obligation and urgency of actions to save the environment, since humanity faces the main problem of survival in the conditions of a progressive ecological crisis; combating the psychological pollution of the landscape as a decrease in the aesthetics of urban areas due to their faceless structure or buildings that do not correspond to the given landscape, the predominance of reinforced concrete structures, an increase in the share of indirect land in the landscape. It was concluded that the formation of ecological culture among future specialists of the construction profile should be considered as the most important way of overcoming the ecological crisis, for the implementation of which effective means are the development of professionally oriented environmental education and consciousness of future specialists.

Key words: ecological culture, attribute, professional competence, future specialists, construction profile, basic provisions, nature management paradigm

УДК 377.1.378.016

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.2.25>

Фаринюк З.Л.,

аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На початку третього тисячоліття людство входить у нову епоху

взаємовідносин із довкіллям. Це накладає на науку та практику яскраво виражений антропоцентричний характер, який у період посилення впливів людської діяльності на природне середовище

виявився руйнівним. В сучасних умовах виникла потреба принципово нового підходу – усвідомлення природи та суспільства у цілісності як частин єдиного цілого. Освіті приділяється авангардна роль у формуванні сучасного світорозуміння, а екологічна освіта, поряд з економічною, інформаційною, гуманітарною, має бути фундаментальною основою всієї системи освіти.

Екологічна культура є частиною загальної людської культури, що розвивалася разом із становленням людського суспільства. Культура визначає рівень розвитку суспільства та людини, виражений у типах і формах організації життя та діяльності людей, а також у створюваних ними матеріальних та духовних цінностях. Нині особливо актуальним є усвідомлення, що сучасне суспільство має приділяти особливу увагу розвитку екології, щоб підтримувати свій сталий розвиток. Екологічна культура, саме через свою радикальну відмінність від традиційної, не може сформуватися сама собою стихійно і поступово, передаючись від покоління до покоління, як це було раніше.

Формування екологічної культури у майбутніх фахівців будівельного профілю доцільно розглядати як найважливіший спосіб подолання екологічної кризи, що зумовило вибір тематики пропонуваної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Екологічна культура як складова фахової компетентності майбутніх фахівців будівельного профілю займає важливе місце у науково-педагогічній літературі. Зокрема, А. Ткаченко та О. Бугрім вважають, що «для дієвої реалізації стратегії будівельного підприємства, враховуючи його екологічну відповідальність, повинно бути окреслено перелік критеріїв, за котрими може бути сформований прийнятний її рівень. Усі критерії варто поділити на дві групи: ті, котрі відносяться до сфери беззаперечного дотримання екологічних зобов'язань, і ті, котрі припадають до особистого екологічного починання суб'єкта господарювання і позначаються як добровільні. До гурту критеріїв суб'єктивної екологічної ініціативи доречно включити дві підгрупи ознак: керування екологією будівельного виробництва та продуктивність спілкувань із зацікавленими суб'єктами» [11, с. 299].

Т. Скопец досліджує місце екологічних знань у професійній підготовці майбутніх будівельників [10], а в дослідженнях В. Прусака розкрито теоретичні та методичні основи системи неперервної екологічної підготовки фахівців з дизайну [5].

Теоретичні засади екологічного виховання майбутніх фахівців були предметом уваги і С. Сапожникова, який стверджує, що «серед невідкладних проблем соціального, політичного, економічного характеру, якими характеризується розвиток людства у XXI столітті, особливо гострою є екологічна. Стихійна діяльність людства як основна природоперетворююча

сила виявилася найпотужнішим чинником, який останнім часом набув глобального характеру, і далі ці процеси вже не можуть відбуватися хаотично. Подолання кризової ситуації нині є складовою національної політики переважно більшості країн світу. Одне з провідних завдань цієї політики полягає в застосуванні стратегії формування кардинальних змін у ставленні людини до навколишнього середовища [9, с. 55].

Екологічна освіта фахівців в галузі будівництва «необхідна для формування у них екологічно орієнтованого світогляду, напрацювання навичок щодо оцінювання можливого впливу на навколишнє середовище на етапах розробки, будівництва, експлуатації та обслуговування будівель і споруд з подальшим застосуванням заходів зменшення техногенного навантаження» [12, с. 337].

О. Бондар, В. Барановська та О. Єресько вважають, що «роль освіти у подоланні екологічної кризи, розвитку суспільства є надзвичайно високою, оскільки лише вона здатна створити передумови для формування керівної еліти, яка зможе реалізувати потужні вітчизняні можливості на благо свого народу, європейської і світової спільноти та впливати на споживачські дружні відносини й дії пересічного громадянина у повсякденних роботах та житті» [2, с. 4].

На думку Н. Анацької «мета сучасної екологічної освіти – підготовка всебічно розвиненого, відповідального спеціаліста, спроможного практично вирішувати екологічні проблеми різного рівня складності. Завдання екологічної освіти полягає у формуванні життєво-ціннісних орієнтирів сучасного суспільства й сучасної свідомості – їх екологізації. Екологічна освіта окреслює сутність екологічних проблем – взаємовідносин людини та природи, розробляє теоретико-методичний та інтерпретативний інструментарій для розуміння принципів, теорій і засобів розв'язання цих проблем [1, с. 3].

Актуальність проблеми формування професійної культури майбутніх фахівців «зумовлена наявністю потреби суспільства у висококультурних кадрах; вимоги до сучасного фахівця потребують перегляду процесу організування, засад, змісту, методик і технологій професійної освіти [7, с. 17]. Водночас, «імплементация екологічного компонента в зміст професійної освіти сприятиме формуванню в майбутніх кваліфікованих робітників зеленого мислення, культури взаємодії з природою, вироблення вмінь творчо й цілеспрямовано використовувати у професійній діяльності екологічні знання, що базуються на принципах сталого розвитку [6, с. 42]. Нині «гуманістичне мислення передбачає розуміння педагогом суспільно-економічних і політичних змін, що відбуваються; чутливість до змін в особистості вихованців, їхній позицій, цінностей, потреб, мотивів; невпинне переосмислення своїх дій, удосконалення педагогічного процесу» [4, с. 133].

Тому важливого значення набуває інтеграція компонентів професійної культури майбутніх фахівців (Ю. Козловський, Н. Муқан, Л. Зельман [3]) та педагогічні умови культурологічної підготовки (І. Савка, О. Стечкевич, Т. Рузьяк [8]) та ін.

Водночас, проблема формування екологічної компетентності майбутніх фахівців будівельного профілю у контексті інтегративного підходу нині є ще малодослідженою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Головною метою цієї роботи є обґрунтування базових положень ролі екологічної культури у професійній підготовці майбутніх фахівців будівельного профілю.

Виклад основного матеріалу. Екологічне усвідомлення діє як прогресивне розуміння цінностей, котрі кожне суспільство має сприйняти протягом своєї модернізації і еволюції. Головне питання полягає в тому, чи вистачить людству часу усвідомити повною мірою нову екологічну парадигму у всій її складності та реалізувати екологічний імператив, який є невід'ємним атрибутом сучасного світового розвитку. Це обов'язковість та невідкладність дій щодо порятунку навколишнього середовища, оскільки перед людством стоїть головна проблема виживання в умовах прогресуючої екологічної кризи.

Імператив екологічний – це вимоги та правила охорони навколишнього середовища, що впливають із необхідності настання шкідливих наслідків для людини та навколишнього середовища, неправності або важкої травми природних ресурсів у результаті діяльності людини. Імператив екологічний позначає ту межу допустимої активності людини, яку вона не має права переступати за жодних обставин.

Тільки духовне відродження загальнолюдських інтересів та цінностей, а також моральне очищення можуть призвести до гармонізації людини із навколишнім середовищем. Порушення функцій, складу чи структури кожного з компонентів біосфери неминуче веде до порушення екологічних умов існування самої людини, відбивається на її здоров'ї та життєдіяльності. Знищення лісів та трав'янистої рослинності, винищення тваринного світу, виснаження ґрунтового покриву, отруєння природних вод та атмосферного повітря токсичними хімікатами, індустріальними та побутовими відходами, руйнують біосферу як здорове середовище людини. Ці руйнування здебільшого є незворотними. Зростають захворювання людей, знижується народжуваність та здоров'я дітей, з'являються спадкові хвороби, збільшується смертність, знижується працездатність та тривалість життя. Виникає небезпека психічного та фізичного виродження людей окремих регіонів, уражених процесами руйнування біосфери.

Екологічна культура не сприймається і не виникає у чистому вигляді. Вона тісно пов'язана із загальною людською культурою, історичним та соціально-економічним розвитком етносів, держави. Природним є існування зв'язку природного (ландшафтного) оточення із загальною культурою, зокрема початкової екологічної культурою народів та етносів. Порівняйте культуру жителів лісів, степів та морського узбережжя. Природна зона завжди накладає певний відбиток на спосіб життя, побут та культуру народів, перелічених вище місць проживання.

Екологічна культура - історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений у формах і типах організації життя та у створюваних людиною матеріальних і культурних цінностях, при якому має місце глибоке та загальне усвідомлення екологічних проблем у житті та розвитку людства.

До екологічної культури має відношення також психологічне забруднення ландшафту – зниження естетики урбанізованих територій внаслідок їх безликої структури або забудови, що не відповідає даному ландшафту, переважання залізобетонних конструкцій, збільшення в ландшафті частки непрямих земель. Ця проблема оформилася в новий науковий напрям – відеоєкологію, яка розвиває аспекти візуального сприйняття навколишнього середовища, у тому числі й урбанізованого техногенного середовища.

Формування екологічної культури слід розглядати як найважливіший спосіб подолання даної небезпеки, і для виконання цього завдання не існує більш ефективного засобу, ніж добре поставлені екологічне виховання, просвітництво та освіта. Вони, своєю чергою, також повинні відрізнитися від традиційних видів цієї діяльності і включити знання про біосферу, про провідну роль живої природи у підтримці цієї планетарної системи, про шляхи забезпечення сумісності людини з природним середовищем. Іншими словами, все те, чого практично не було в колишній системі виховання та освіти, але без чого подальше існування людини на Землі стає неможливим.

Фахівець повинен в процесі виховання та освіти не тільки засвоїти нові знання та сформулювати інший спосіб ставлення до природи, а й навчитися чуйно реагувати на зміни, що відбуваються в ній, щоб вчасно ввести корективи у свої професійні дії і не довести екологічну ситуацію до катастрофічного стану з усіма трагічними наслідками. Для цього екологічне виховання і освіта повинні мати випереджальний характер, забезпечуючи тим самим своєрідну тимчасову інверсію у розвитку соціоприродної системи від майбутнього, що свідомо намічається, до сьогодення. Колишній, тимчасовий параметр соціального розвитку від

сьогодення до майбутнього став тепер небезпечним через свою стихійність і недостатній, оскільки не охоплює природну реальність як середовище свого існування та керованого розвитку.

Система екологічної освіти має відповідати завданням нового управління соціоприродною реальністю та нової парадигми цього процесу. Насамперед необхідно подолати безпосередній антропоцентризм, який був характерний для всієї колишньої культури і відіграв чималу роль у виникненні екологічної кризи, оскільки людина з усіма її потребами, аж до найекстравагантніших і завищених, розглядалася як самоціль розвитку, а вся природа, згідно такої думки, мала бути просто джерелом ресурсів. Про те, що природі теж може бути притаманна самоцінність і їй властива своя логіка розвитку, в яку людина повинна узгоджено включити свою активність, не було часу замислюватися. Установка людини щодо природи була дуже простою: вона повинна служити людині як засіб її благополуччя і процвітання.

Однак, настав час принципової зміни колишньої споживчої парадигми природокористування на нову – конструктивну. Людина може подолати кінцевий характер відновних ресурсів планети, якщо вона перетворює свою діяльність так, щоб підтримувати умови їхньої відновлюваності. Для цього потрібно дуже добре вивчити, що сутність біосфери і її біогеоценозів, а також розуміти, яке місце в цих природних системах займають різні організми і яку функцію виконують у підтримці їх цілісності і придатності для життя.

Тут же постає питання, яким люди раніше ніколи не цікавилися, але яке обов'язково виникає, як суспільство розглядається з екологічних позицій: яке місце в сукупності природних явищ має зайняти суспільство і яку роль виконувати, щоб природа зберігалася в придатному для життя стані. З позицій антропоцентризму правильна відповідь на це питання просто неможлива. Умовою відповіді на нього має бути перехід на парадигму вітацентризму, і з цих позицій з'ясовується, що людина, яка звикла вважати себе розумною істотою, єдина з усіх істот, що населяють планету, не має такої найважливішої для життя властивості, як здатність до екологічного самозабезпечення. Навпаки, це єдиний на планеті вид, який є носієм якості екологічного руйнування. Зрозуміло, що з такою властивістю людина не може розраховувати на планету і неминуче загине, попередньо добряче зруйнувавши навколишню природу.

На основі викладеного вище, сформульовано базові положення ролі екологічної культури у професійній підготовці майбутніх фахівців будівельного профілю:

- важливим напрямом в освітньому процесі є екологічна підготовка майбутніх фахівців будівельного профілю, яку розуміємо як єдиний

процес, що передбачає атрибутивний характер екологічної освіти для майбутніх фахівців будівельного профілю;

- невід'ємним атрибутом сучасного світового розвитку є екологічний імператив як обов'язковість та невідкладність дій щодо порятунку навколишнього середовища, оскільки перед людством стоїть головна проблема виживання в умовах прогресуючої екологічної кризи;

- боротьба з психологічним забрудненням ландшафту як зниження естетики урбанізованих територій внаслідок їх безликої структури або забудови, що не відповідає даному ландшафту, переважання залізобетонних конструкцій, збільшення в ландшафті частки непрямих земель.

Висновки. Таким чином, екологічна освіта повинна бути спрямована на здобуття майбутніми фахівцями будівельного профілю фундаментальних екологічних знань, їх систематизації, узагальнення та поглиблення, формування умінь та навичок природоохоронної діяльності тощо. В результаті навчання повинен бути підготовлений фахівець, який має високий рівень екологічної культури, здатний екологічно грамотно здійснювати свою професійну діяльність. Екологічні проблеми, у своїй гуманістичній суті, це проблеми особистості, свідомості, виховання, проблеми людини та її внутрішнього світу. Обґрунтовано, що у сучасних умовах настав час принципової зміни колишньої споживчої парадигми природокористування на нову – конструктивну. Сучасна екологічна культура фахівця, саме через свою радикальну відмінність від традиційної, не може сформуватися стихійно як це було раніше. Для її реалізації розроблено базові положення ролі екологічної культури у професійній підготовці майбутніх фахівців будівельного профілю. Тому формування екологічної культури у майбутніх фахівців будівельного профілю доцільно розглядати як найважливіший спосіб подолання екологічної кризи, для реалізації якого ефективними засобами є розвиток професійно спрямованої екологічної освіти та свідомості майбутніх фахівців.

До подальших напрямів дослідження відносимо розроблення шляхів реалізації розвитку професійно спрямованої екологічної освіти та свідомості майбутніх фахівців будівельного профілю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Анацька Н. В. Екологічна освіта: знання і життєво-ціннісні орієнтації сучасної людини : дис. ... канд. філ. наук: 09.00.10. Київ, 2016. 220 с.
2. Бондар О. І., Барановська В. Є., Єресько О. В. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях : науковометодичний посібник для вчителів / за ред. О. І. Бондаря. Херсон : Гринь Д.С., 2015. 228 с.
3. Козловський Ю., Муқан Н., Зельман Л. Інтеграція компонентів професійної культури майбутніх

фахівців сфери обслуговування в умовах інформатизації суспільства. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. Вип. 9(113). С. 150–158.

4. Михайлишин Р. Гуманістичне виховання студентів у навчальному процесі на засадах ідей педагогіки співробітництва. *Pedagogika (uniwersytet humanistyczno-przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie)*. 2018. Т. XXVII, Nr 2. С. 133–140.

5. Прусак В. Ф. *Теоретичні та методичні основи системи неперервної екологічної підготовки фахівців з дизайну* : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2020. 352 с.

6. Радкевич В. Екологічна складова професійної освіти в Україні. *Професійно-технічна освіта*. № 4. 2016. С. 39–43.

7. Рузяк Т.І. Формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування : дис. ... доктора філософії: 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями). Львів, 2022. 311 с.

8. Савка, І. В., Стечкевич, О. О., Рузяк, Т. І. Педагогічні умови культурологічної підготовки перекла-

дачів творів зарубіжної літератури для закладів професійно-технічної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. № 35(5). С. 255–260.

9. Сапожников С. Теоретичні засади екологічного виховання майбутніх фахівців. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти*. 2021. № 1 С. 54–62.

10. Скопец Т. Г. Місце екологічних знань у професійній підготовці майбутніх техніків-будівельників. *Студентський альманах*: 2012. № 2. URL: <http://umo.edu.ua/katalogh/zbirnik-maghistersjkkh-robot-studentsjkij-aljmanakh-2-2012>.

11. Ткаченко А. М., Бугрім О. Ю. Екологічна стратегія розвитку будівельного підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 3. С. 298–303.

12. Яковишина Т. Ф., Шматков Г. Г., Гільов В. В. Екологічна освіта у ЗВО будівельного профілю. *Інноваційні технології у будівництві, цивільній інженерії та архітектури* : тези XIX міжнар. наук.-практ. конф., (19–22 вересня 2021 р.). Дніпро : ДВНЗ ПДАБА, 2021. С. 336–337.